

Aleksandar Weisner¹
Evropski centar za mir i razvoj
Univerzitet za mir UN

STATUS TEME ORUŽANOG NASILJA MALOLETNIH LICA U DH ISTRAŽIVANJIMA U SRBIJI (2001–2024)

Apstrakt: Centralno pitanje rada je u kojoj meri i na koji način se društveno-humanističke nauke u Srbiji bave problemom oružanog nasilja maloletnih lica kao istraživačkim pitanjem ili temom. Predmet analize su brojne domaće nezavisne studije koje su istraživale ovaj problem u periodu od 2001. do 2024. godine, predstavljene u hronološkom nizu. Uvidom u ova istraživanja, njihovu brojnost i rezultate, i uz analizu predstavljenu u ovom radu, moguće je stvoriti sveobuhvatnu sliku stanja i opšti zaključak o tome kakvu benefit laička, stručna i naučna javnost u Srbiji imaju od domaćih studija, kada je u pitanju razumevanje, prevencija i rešavanje problema oružanog nasilja adolescenata (što je jedan od ciljeva ovog rada), što na izvestan način oslikava i celokupan društveni odnos prema problemu maloletničkog oružanog kriminala i oružanog nasilja.

Ključne reči: oružje, nasilje, maloletne osobe, DH nauke.

Uvod

U brojnim zemljama oružano nasilje poprima sve značajnije mesto i ulogu u sveukupnom kriminalu i nasilju koji čine deca i mladi, a rezultati brojnih studija pokazuju da je ubistvo dece postalo toliko izražen problem javnog zdravlja i bezbednosti da zahteva hitnu pažnju već duži niz godina. Fenomen porasta upotrebe oružja u izvršenju nasilja na globalnom nivou pojedini autori nazivaju epidemijom – *gun violence epidemiology* (Rowhani-Rahbar, Schleimer 2022), dok se u medijima u Velikoj Britaniji problem opisuje kao ‘epidemija noževa’, posebno prisutna među tinejdžerima. Od 2020. godine, po prvi put u nacionalnoj istoriji Sjedinjenih Država, ubistva su postala vodeći uzrok smrtnosti dece (Wilson R. F. i drugi 2023).

---

¹ weisnera@gmail.com

U Srbiji takođe postoje brojni podaci koji ukazuju na to da, usled značajnog porasta broja slučajeva, oružano nasilje koje čine deca i mladi treba da dobije posebno mesto i pažnju u oblastima javnog zdravlja, kriminalistike, bezbednosti, pravosuđa, socijalne politike, nauke i drugih sektora državne uprave i društvenih sistema.

Centralno pitanje ovog rada je kakav status u društveno-humanističkim naukama (u daljem tekstu DH) u Srbiji ima oružano nasilje koje čine maloletna lica – na koji način i u kojoj meri se domaće nauke bave ovim problemom kao posebnim istraživačkim pitanjem ili temom.

Zaključak o tome u kojoj meri su naučna istraživanja ključna pretpostavka za uspešnu borbu društva, kako protiv oružanog kriminala maloletnih lica, tako i protiv sveukupnog nasilja dece i mladih u Srbiji, proističe iz pretpostavke da je za uspostavljanje sistema za uspešan odgovor bilo kojeg društva na problem kriminala, ali i delinkvencije dece i mladih, nužno da to društvo raspolaže sa relevantnim, pouzdanim, sveobuhvatnim i pravovremenim rezultatima i zaključcima naučnih istraživanja, na kojima se potom zasniva celokupno planiranje i celokupna stručna praksa, odnosno celokupna javna politika i strategija borbe protiv oružanog nasilja adolescenata/dece i mladih/maloletnih lica. U pitanju je logična pretpostavka o tome da mogućnost i uspeh jednog društva da se izbori sa problemom najtežih krivičnih dela koja čine maloletna lica, kao što je nasilje počinjeno uz upotrebu oružja, kada je u pitanju utvrđivanje faktičkog stanja, razumevanje fenomena, rešavanje problema i uspostavljanje prevencije, počiva na sveobuhvatnosti, pouzdanosti, relevantnosti, pravovremenosti i preciznosti naučnih nalaza, pre svega onih istraživanja koja u fokusu imaju oružano nasilje, a potom i druge oblike nasilja i kriminala maloletnih lica. Rezultati takvih istraživanja jesu osnova praćenja promena, kako u trendu opadanja i porasta samog problema oružanog nasilja, tako i praćenja i razumevanja toga na koji način se menja karakter i dinamika ovog fenomena u društvu, kao deo opšteg kriminala, ili kakve sociološke, pravne, politikološke, psihološke, ekonomske, medicinske, demografske, istorijske, kulturološke i antropološke karakteristike ima, jer je fenomen oružanog nasilja adolescenata nužno istraživati kao temu u brojnim disciplinama, ali isto tako i multidisciplinarno i interdisciplinarno.

Bilo koji oblik programa prevencije, primarne, sekundarne ili tercijarne, od ranog monitoringa do kriznih intervencija, svih nadležnih društvenih institucija koje se bave decom i mladima – obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih, javnog reda i mira, kulturnih, naučnih, sportskih... kako na lokalnom nivou javne samouprave, tako i na nacionalnom nivou državne administracije i uprave, svoj kvalitet i održivost treba da zasnivaju na kvalitetu rezultata i zaključaka dobijenih određenim verifikovanim naučnim istraživanjima. Ideal u kreiranju javnih politika, odnosno dugoročnih strategija i lokalnih akcionih planova, pisanju predloga izmena zakona, uvodjenju novih zvaničnih protokola i evidencija, osnivanju novih javnih institucija i programa, osmišljavanju kampanja i intervencija... jeste pozivanje na sistematsku i interdisciplinarnu naučno-istraživačku praksu i rezultate (*evidence-based*).

Opšte je poznata stvar u ljudskoj bezbednosti da su za procenjivanje bezbednosnih rizika ključni identifikacija i analiza rizika, a to započinje pronalazanjem, prepoznavanjem i opisivanjem svih rizika, a posebno važno mesto u sistemu javne ili ljudske bezbednosti zauzima i pitanje predviđanja kretanja kriminala (*crime forecasting*). Smislenost i relevantnost svih ovih segmenata zavisi od nalaza naučnih istraživanja.

Svaka nova naučna saznanja trebalo bi da doprinesu razvoju kritičkog procenjivanja dotadašnje naučne i stručne literature i prakse i savremenih paradigmi, kao i da doprinesu teorijskim osnovama i konceptima i unapređenju metodoloških postavki budućih istraživanja o problemu nasilja dece i mladih i funkcionisanju sistema nadležnih institucija u vezi sa kriminalnim aktima adolescenata ili maloletnih lica. Zbog toga su istraživanja, na primer o mehanizmima sadejstva društveno-kulturoloških, psihološko-obrazovnih, ekonomsko-ekološko-razvojnih i pravno-filozofskih činioca i aspekata svakojakog nasilja, osnovna pretpostavka unapređenja programa prevencije maloletničkog prestupništva/delinkvencije i kriminala, podizanja opšteg kvaliteta obrazovanja i obuke praktičara u radu sa decom i mladima, i unapređenja stanja bezbednosti, ne samo za svu decu i mlade, već i sve članove društva.

Zbog svega iznetog, može se osnovano pretpostaviti da je status ili značaj koji se u DH nauci u Srbiji pridaje istraživanju o oružanom nasilju adolescenata, ili dece i mladih, prva determinanta opšteg uspeha društva u prevenciji i rešavanju ovog fenomena koji je u velikom porastu, kako u brojnim zemljama, tako i u Srbiji.

Osnovni elementi metodologije istraživanja

Radom su obuhvaćene studije iz društveno-humanističkih disciplina domaćih autora u kojima je istraživano oružano nasilje adolescenata/maloletnih lica/dece u Srbiji, a koje su realizovane i objavljene u Srbiji u periodu od 2001. do 2024. godine, dok je sam problem kojim su se bavile studije bio posmatran u vremenu koje pokriva period duži od četiri decenije. Zbog cilja da se analizom svih dostupnih nacionalnih nezavisnih studija, koje objedinjuju problem veze adolescenata/maloletnih lica/dece i mladih i raznog oružanog nasilja koje se spominje u literaturi (prekršajnog, krivičnog, delinkventnog, prestupničkog...), integrišu i sumiraju najznačajniji podaci i rezultati pojedinačnih naučnih studija, i izvede zajednički opšti zaključak o tome kakav status fenomen oružanog nasilja označene populacije ima u nauci u Srbiji, istraživanje delimično primenjuje meta-analički postupak, dok u osnovi, zbog primenjenih istraživačkih faza, primenjuje metodu semiotičke analize sadržaja.

Osnovna pretraživanja izvršena su uvidom u naučne radove i publikacije koje se nalaze u digitalnim bibliografskim bazama – elektronskoj biblioteci konzorcijuma naučno-istraživačke zajednice Srbije (KoBSON), i zajedničkoj

bibliografsko-kataloškoj bazi podataka koja uključuje sve univerzitetske i visokoškolske biblioteke, specijalne biblioteke i javne biblioteke (COBIB.SR). Pregled je izvršen za sledeće kategorije i osnovne jedinice analize: oružano nasilje/deca + mladi + adolescenti; oružje/mladi + deca + adolescent + tinejdžeri; maloletnička delinkvencija/oružje. Obuhvaćene su jedinice objavljene na ćirilicnom ili latinićnom pismu na srpskom jeziku, u periodu od 2001. do 2024. godine, bilo kog autora ili autorke iz Srbije. Pored toga, za kvalitativnu analizu, kao sekundarni istraživaćki izvor, iako ne predstavlja naućni rad sam po sebi, korišćen je i materijal poput izveštaja, intervjuva, i druga vrsta građe koja predstavlja svedoćenja, analizu ili uvide o temi istraživanja nasilja i kriminala aolescenata/maloletnih lica/dece i mladih koju su predstavili razni istraživaći, profesori univerziteta, ili praktićari, u formama koje su drugaćije od istraživaćkih izveštaja ili originalnih naućnih radova, poput, na primer, intervjuva objavljenih u medijima, strateških nacionalnih dokumenata, zvanićne statistike i drugo, a koji takođe daju vaćan uvid u status teme u domaćoj DH nauci (unidisciplinarno, multidisciplinarno, i interdisciplinarno).

Sva istraživaćka građa klasifikovana je u tri kategorije, i studije i istraživanja su hronoloćki predstavljeni, u okviru svojih kategorija. Zbog karaktera rada, kategorije su formirane u odnosu na to u kojoj meri problem orućanog nasilja aolescenata/maloletnih lica/dece i mladih predstavlja prioritetno i suštinsko istraživaćko pitanje, ili naućni radovi ovaj problem dotiće sporadićno, kao deo opšteg istraživanja o kriminogenom i nasilnom ponašanju maloletnih lica. Za analizu nisu korišćene studije o samoubistvima i samopovređivanju. Predmet analize nije bila verifikacija ili komparacija istraživaćkih rezultata. Predmet analize istraživanja je pitanje statusa posmatrano kao pitanje o tome u kojoj meri i na koji naćin je problem orućanog nasilja dece i mladih zastupljen u naućnim istraživanjima u Srbiji, odnosno koliko je ova tema vaćna domaćim istraživaćima i kakav joj znaćaj pridaju.

S obzirom na to da je fenomen nasilja nepobitno prisutan u životnoj dobi od rođjenja do 18. godine – bez obzira na to koliko su različite psiholoćke, fizioloćke ili socioloćke karakteristike između razlićitih uzrasta, kakve su razlike u penoloćkim merama ili kompletnoj pravosudnoj praksi i zakonodavstvu prisutne u odnosu na uzrast – do sada su u tekstu korišćeni različiti termini kao opis populacije na koju se rad odnosi, a koji su prisutni u nauci i struci: adolescenti, maloletna lica, i deca i mladi. Ova terminoloćka raznolikost prisutna je s obzirom na to da različite discipline imaju različite teorijske i konceptualne osnove i izvore, kao i različita polja istraživanja, a uzrast od prve do osamnaeste godine obuhvaćen je tek upotrebom svih naznaćenih izraza. Zato će se u daljem tekstu podjednako tretirati svi naućni radovi koji se odnose na maloletna lica², adolescente³, decu i mlade, i tinejdžere, bez obzira na to što ovi pojmovi

2 U zakonodavstvu Republike Srbije, krivićno odgovorno maloletno *lice* moće biti ono koje je u vreme izvršenja krivićnog dela imalo 14. godina ili više, a nije navršilo 18. godina.

3 Iako Svetska zdravstvena organizacija (WHO) utvrđuje adolescenciju kao uzrast od 10. do 19. godine, u pojedinim domaćim radovima adolescencija se opisuje i kao uzrast do 26. godine.

ne predstavljaju sinonime. Kao radna definicija i sveobuhvatni pojam, kojim će biti zamenjeni svi prethodni nazivi, u daljem tekstu će biti korišćen izraz *lica mlađa od 18 godina* (LM18).

Brojke upozorenja i alarmantne situacije

Jedno od objašnjenja potrebe za prepoznavanjem oružanog nasilja LM18 kao posebne teme u istraživanjima nalazi se i u specifičnoj težini problema i tragičnosti posledica koje ono ima za osobe pojedinačno, ali i za njihove porodice, i lokalnu zajednicu, samim tim i društvo u celini, a neke od njih jesu: ubistvo, samoubistvo, doživotna teška telesna povreda i trajna zavisnost od medicinskog tretmana, invalidnost i radna nefunkcionalnost, trauma i druge psihosomatske posledice (po žrtvu, članove porodice, počiniocima i svedoke), trajni prekid školovanja, višegodišnje izdržavanje kazne u specijalnim ustanovama u vreme intenzivnog psiho-fizičko-socijalnog razvoja (Weisner 2017).

Snaga argumentacije za to u kojoj meri je značajno istraživati ove probleme u Srbiji sadržana je i u akuelnim stopama ovog nasilja i podacima o učestalosti ili prisutnosti ovog društvenog problema (zaključno sa decembrom 2024). Neki od podataka koji oslikavaju stanje u Srbiji jesu:

- Iz izveštaja Višeg javnog tužilaštva iz 2024. godine vidi se da je u Srbiji za godinu dana za 225% povećan broj ubistava koja su počinila maloletna lica (Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2023. godini, 2024). U ovaj broj nije uključen broj ubistava koja su počinila osobe mlađe od 14 godina, te i masovno ubistvo počinjeno u maju 2023. godine u osnovnoj školi u Beogradu ne ulazi u ovu statistiku;
- Srbija je prva zemlja u Evropi po broju slučajeva masovnih ubistava i broju žrtava u tim masovnim ubistvima, u odnosu na broj stanovnika, počinjenih u periodu 2013 – 2023, a ukupan broj žrtava je za 530% veći u odnosu na broj žrtava masovnih ubistava u Srbiji u periodu 2003 – 2012 (Weisner 2024). Neka od tih ubistava počinila su LM18, a i među žrtvama su LM18;
- U Srbiji je u 2023. godini zabeleženo najviše incidenata sa vatrenim oružjem u toku protekle decenije, a od januara do maja 2024. godine incidenti sa vatrenim oružjem bili su skoro svakodnevni (Koalicija prEUgovor 2024);
- Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ je u izveštaju *Rezultati istraživanja ponašanja u vezi sa zdravljem dece školskog uzrasta u Republici Srbiji 2022. godine* objavio da je u 2022. godini, u odnosu na 2018. godinu, na uzrastu petog i sedmog razreda osnovne škole i prve godine srednje škole, zabeleženo povećanje broja učenika

- koji su zlostavljani u školi 2 do 3 puta i češće, povećanje broja učenika koji su zlostavljali druge u školi 2 do 3 puta i češće, i povećanje broja učenika koji su učestvovali u tuči od 3 i više puta (Batut 2023);
- U maju 2023. god. desio se prvi slučaj masovnog ubistva u jednoj školi (*school shooting*) u istoriji Srbije, a samo pukim sticajem sretnih okolnosti nije došlo do masakra u učionici punoj učenika u školi u Velikoj Plani 2019. godine.

Pregled radova o maloletničkom oružanom nasilju u Srbiji

Prve značajne kvantitativne indikacije o statusu teme LM18 i oružja u nuci u Srbiji možemo dobiti pretragom baza KoBSON i COBIB.SR. Dok za, na primer, temu koja povezuje LM18 i digitalno nasilje postoji 53 jedinica, za temu koja povezuje LM18 i oružano nasilje postoje samo 4 jedinice.

To znači da u *prvu kategoriju* (Tabela 1) – naučni radovi koji problem oružanog nasilja LM18 tretiraju kao primarno istraživačko pitanje – spadaju samo četiri naslova: jedna doktorska disertacija, dva članka objavljena u zbornicima, i jedna naučna monografija.

Tabela 1. – Lista naučnih radova o oružanom nasilju LM18 kao primarnoj temi

Autor	Godina	Naziv rada	Vrsta rada
Weisner, A.	2017	Primarna i sekundarna prevencija oružanog nasilja adolescenata u Srbiji	doktorska disertacija
Dinić, B., Sokolovska, V.	2024	Individualni i kontekstualni činioci nošenja oružja i napada oružjem u školi među srednjoškolcima u Srbiji	članak u zborniku
Weisner, A.	2024	Militarizacija detinjstva i oružano nasilje adolescenata	monografija
Ćopić, S., Bogičević, D.	2024	Maloletnička ubistva u Beogradu: kriminološke karakteristike i kaznena politika	članak u zborniku

Izvor: Weisner A., Status teme oružanog nasilja maloletnih lica u DH istraživanjima u Srbiji (2001–2024)

U *drugu kategoriju* analize svrstani su naučni radovi u kojima se istražuje tema kriminala, prekršaja, delinkvencije, ili prestupništva koji čine LM18, i u kojima, iako problem oružanog nasilja nije prioritetno pitanje, ono predstavlja temu od značajnog interesovanja, pridaje mu se značajna pažnja, i pojmovi kao što su *oružje*, *oružano nasilje*, ili naziv nekog pojedinačnog oružja (*nož*, *pištolj*, *palica*, *satara*, *sekira*...), pojavljuju se u značajnom broju, ili čine značajan deo sadržaja rada, a nasilje ili kriminalni čin pojavljuju se u suštinskom ili jasnom kontekstualnom odnosu kao akt počinjen uz neko oružje (*razbojništvo*, *ranjavanje*, *povređivanje*, *ubistvo*...). U ovu kategoriju svrstana su takođe samo četiri rada – dve monografije, zbornik, i disertacija (prikazani u Tabeli 2).

Tabela 2. – Lista naučnih radova sa temama u kojima su elementi oružanog nasilja LM18 prisutni kao sekundarno pitanje

Autor	Godina	Naziv rada	Vrsta rada
Ristanović, S.	2011	Stop nasilju u školama	monografija
Ur. Popović-Čitić, B., Đurić, S., Kešetović, Ž.	2012	Bezbednosni rizici u obrazovno- vaspitnim ustanovama	zbornik
Jovanović – Kranjec, M. L.	2015	Karakteristike i oblici prestupničkog ponašanja učenika srednje škole u jugoistočnoj Srbiji	doktorska disertacija
Ur. Nikolić-Ristanović, V.	2016	Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji – rezultati međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije	monografija

Izvor: Weisner A., Status teme oružanog nasilja maloletnih lica u DH istraživanjima u Srbiji (2001–2024)

Lista radova svrstanih u *treću kategoriju* predstavlja one naučne radove koji se bave nasiljem, kriminalom, prekršajima, delinkvencijom, prestupništvom ili kakvim drugim aktima LM18, ali se problemi samo sporadično, a ne suštinski povezuju sa oružjem, niti bilo koje oružje ima bilo koju značajniju ulogu u istraživanju, i kada autori u radu koriste pojam *oružje*, ili naziv nekog pojedinačnog oružja (*nož, pištolj, palica, satara, sekira...*), dotiču ga retko, samo uzgred, ili problem spominju samo periferno, u okviru neke druge specifične i prioritne teme za koju se može samo osnovano pretpostaviti da je problem koji uključuje i učešće LM18 kao počinioca nasilja (npr, porodično nasilje, sport i nasilje, bezbednost u školi...). U pitanju su, hronološkim redom posmatrano: (a) dva zbornika iz 2010 – jedan je priredila Leosava Kron, a drugi Vesna Žunić-Pavlović i Marina Kovačević-Lepojević, (b) zajednička monografija Dragana Popadića, Dijane Plut i Zorana Pavlovića, iz 2014. god, (c) članci Vanje Sokolovske, Bojane Dinić, i Dušana Marinkovića; Ane Batrićević i Vere Stanković; Marine Hughson; Ivane Stevanović i Olivere Pavićević, objavljeni u zbornicima štampanim 2015. god, (d) doktorska disertacija Milane Đ. Delibašić iz 2016, (e) članak Vesne Žunić Pavlović, Miroslave Pavlović i Svetlane Kaljača u časopisu iz 2018. god, (f) doktorska disertacija Adrijane T. Grmuša iz 2022, (g) monografija Ivane Janković i doktorska disertacija Violete M. Tadić objavljene u 2023, i u 2024. godini objavljen članak Jelene Nikolov i Milice Simović u tematskom zborniku.

Rezultati

Prepoznavanje teme oružanog nasilja LM 18 kao značajne i davanje prioritnog statusa istoj u istraživanju, u nauci u Srbiji postoji tek od 2017. godine kada je po prvi put ovaj problem na sveobuhvatniji i interdisciplinarniji način tretiran u jednom obimnijem radu (doktorska disertacija „Primarna i sekundarna prevencija oružanog nasilja adolescenata u Srbiji“), što je bilo osnova i za

kasnije sistematsko višegodišnje kontinuirano istraživanje istog autora i nastanak monografije „Militarizacija detinjstva i oružano nasilje adolescenata“. Na osnovu broja i obima ostalih radova (dva članka o empirijskim istraživanjima, „Individualni i kontekstualni činioci nošenja oružja i napada oružjem u školi među srednjoškolcima u Srbiji“ i „Maloletnička ubistva u Beogradu: kriminološke karakteristike i kaznena politika“) i vremenu njihovog nastanka (2024), može se zaključiti da, uprkos faktičkom stanju fenomena u društvu, narastućim negativnim tendencijama i suočavanju sa teškim posledicama (zbog čega je Srbija među najgore pozicioniranim zemljama u Evropi i ima najtežu situaciju za poslednjih nekoliko decenija, verovatno i u svojoj savremenoj istoriji), problem oružanog nasilja LM 18 u nauci u Srbiji ima vrlo nizak status i nalazi se na samoj periferiji šireg naučno-istraživačkog polja o sveukupnom maloletničkom nasilnom kriminalu, ili prekršajima i raznim oblicima delinkvencije/prestupništva, koje i samo predstavlja potpuno sekundarno pitanje u istraživanjima opšteg kriminala, jer se i empirijska istraživanja, kada se sprovede, odnose na vrlo ograničen uzrastni uzorak, i problem prisutan na vrlo ograničenoj teritoriji i u vrlo ograničenom vremenu. Uprkos tome, ili baš zbog toga, svi radovi predstavljeni u Tabeli 1 poseduju jedinstven i pionirski karakter i mesto u domaćoj DH nauci.

Konkretnije na problem rizika od masovnog ubista u školi skreće se pažnja u samo dva rada. U jednom (članak „Problemi identifikacije i klasifikacije bezbednosnih rizika u školama“ u zborniku „Bezbednosni rizici u obrazovno-vaspitnim ustanovama“) u kontekstu upravljanja rizicima u obrazovno-vaspitnim ustanovama i lokalnoj zajednici i opšteg načina pripreme za krizne situacije u školama (Kešetović 2012), a u drugom (doktorska disertacija „Primarna i sekundarna prevencija oružanog nasilja adolescenata u Srbiji“) u kontekstu kriminološko-sociološke analize društvenih tokova i događaja u Srbiji koji podstiču adolescente na oružano nasilje i povećavaju pretpostavke za *school shooting* i kao apel o neophodnosti uspostavljanja nacionalnog programa prevencije oružanog nasilja adolescenata (Weisner 2017).

U disertaciji „Karakteristike i oblici prestupničkog ponašanja učenika srednje škole u jugoistočnoj Srbiji“ (Jovanović – Kranjec 2015), pored značajnog broja korišćenja pojma *oružje* i navođenja raznog pojedinačnog ‘hladnog’ i ‘vatreng oružja’, postoji čak i podnaslov *Nošenje oružja kao oblik prestupničkog ponašanja* (jedna i po strana). Međutim, u tom delu teksta se navode samo podaci o prisutnosti oružja u školi preuzeti iz istraživanja u Hrvatskoj, SAD i Izraelu, dok se stanje u Srbiji, pored opšte konstatacije da je ovaj problem sve prisutniji i u školama u Srbiji, opisuje samo navođenjem naziva raznog oružja koje učenici unose u školu (pištolj, palica, šipka...), a kao izvor ovih informacija se navodi sadržaj medija. S obzirom na to da ovaj, u principu obiman rad, sadrži u velikoj meri citate, prikaze i statističke podatke iz brojnih drugih domaćih istraživanja realizovanih u širokom vremenskom periodu i na brojne razne načine povezane sa temom disertacije, može se pretpostaviti da prilikom pregleda domaće literature, doktorantkinja nije ni bila u situaciji da predstavi rezultate

domaćih istraživanja o problemu u vezi LM18 s oružjem, jer takvi rezultati nisu ni postojali. Najznačajniji doprinos ove disertacije, posmatrano u odnosu na problem, je u empirijski prikupljenim statističkim podacima o tome u kojoj meri učenici srednjih škola u jugoistočnoj Srbiji u školu donose nož (5,4%) i pištolj (3,4) i zaključak o tome da su rezultati koje je utvrdilo ovo istraživanje 'zabrinjavajući'. Verovatno zbog već opisanog problema nepostojanja drugih realizovanih istraživanja u Srbiji, u delu analize rezultata izostalo je upoređivanje sa rezultatima iz nekog ranijeg istraživanja, ali je data komparacija sa rezultatima istraživanja iz regiona, što je pokazatelj toga da su se istraživanja o vezi LM18 i oružja u zemljama u regionu ipak sprovela, za razliku od Srbije.

Za razumevanje učestalosti pojava nošenja oružja i upotrebe oružja kao oblika ponašanja maloletnih lica u Srbiji, najznačajnije je istraživanje „Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji” (ur. Nikolić-Ristanović 2016). Istraživanje je urađeno metodom anketnog samoprijavlivanja u kojem je detaljno evidentirana učestalost raznih oblika delinkventnog ponašanja i prezentovan odnos prema brojnim varijablama. U Srbiji nije do tada postojalo detaljnije i obimnije empirijsko istraživanje koje daje podatke o nošenju i upotrebi oružja koje čine LM18, kao i motivima koji prate ovo ponašanje. Nalazi ovog istraživanja su ujedno i najčešće navođeni podaci u drugim naučnim radovima, a često i jedini. Ono za šta su nauka i struka ostali uskraćeni u ovom istraživanju jeste kvantitativna i kvalitativna analiza podataka o oružju u odnosu na pol. Takva analiza bi omogućila jedan novi uvid i drugačije tumačenje statističkih podataka od onoga koje je predstavljeno u zaključcima istraživanja. Ovo istraživanje realizovano je kao deo međunarodnog istraživanja i predstavlja *ad hoc* istraživački poduhvat, vrlo relevantan na nacionalnom nivou. Realizovano je davne 2016. god, nakon čega ovakvih istraživanja u Srbiji više nije bilo, što ukazuje na njegovu incidentalnu pojavu, ali i veliki značaj u domaćoj nauci. Do tada je kao jedno od izuzetno retkih referentnih mesta postojao članak iz 2010. godine, „Politika suzbijanja maloletničkog kriminaliteta sa elementima nasilja”, u kojem je samo konstatovano da je kod maloletnika “sve češća pojava nošenja noževa ili čak i oružja” (Radulović 2010, str. 113.). Ipak, pojava na koju je ovde ukazano, izuzev spomenutih vrlo malobrojnih primera, nije naišla na iole ozbiljnije interesovanje DH nauka u Srbiji i najveći broj istraživanja o nasilju i kriminalu LM18 uopšte ne prepoznaje prisustvo i ulogu oružja kao iole značajan element!

Kada su u pitanju zbornici koji su na neki način tematski povezani sa fenomenom oružanog nasilja LM18, u radovima domaćih autora praktično u potpunosti izostaju podaci i opisi koji se odnose na situaciju u Srbiji, poput, na primer, u članku „Učešće maloletnika u aktivnostima organizovanih kriminalnih grupa” (Bulatović 2015). Zbunjujuća je i zabrinjavajuća, ali poprilično česta praksa istraživača da se određenim aspektima problema LM18 i oružja bave kao pojavom prisutnom u drugim zemljama, ali bez ijedne rečenice ili podatka koji se odnose na Srbiju. Na primer, u radu „Razumevanje faktora koji podstiču regrutovanje dece vojnika” (Marković&Marković 2022) predstavljeni su podaci

iz Ugande, Avganistana, Nemačke, Meksika, Kolumbije... i ni jedan iz Srbije. Ovakva praksa zaslužuje posebnu pažnju, s obzirom na ratove devedesetih godina prošlog veka i raznog konteksta u kojem se može istraživati ovo pitanje, ili s obzirom na činjenicu da su se u Srbiji barem čitavih 12 godina (2008–2020) kontinuirano organizovali nezakoniti vojni kampovi u kojima se odvijala vojna obuka dece, zbog čega je Srbija duže od jedne decenije u kontinuitetu kršila Konvenciju o pravima dece i međunarodne obaveze, ali o svemu tome ne postoji nijedan naučni ili stručni rad, niti je, na primer, ovaj problem bio predmet reakcije UNICEF-a Srbije.

Takođe je vrlo česta situacija da se u radovima element oružja, ili spominjanje nekog konkretnog tipa oružja, pojavljuje vrlo retko i periferno, kao deo fusnote, ili samo kao pojam koji je deo rečenice koji je citat odredbe iz zakona koji se odnosi na nošenje oružja, ili deo opšte fraze (npr, 'kontrola oružja', ili 'nošenje oružja...'). Takav je, na primer, slučaj sa zbornikom „Prevenција i tretman poremećaja ponašanja” (ur. Žunić-Pavlović i dr. 2010). Drugi primeri sa opštim frazama jesu o 'lakoj dostupnosti oružja', 'oružje zaostalo iz ratova devedesetih', ili 'trgovina drogom i oružjem', čime su autori iscrpljivali i zaokruživali svo svoje interesovanje i objašnjenje u vezi s oružjem.

Treba spomenuti i rad „Kriminološka obeležja maloletničkog homicida“ (Kostić 2014). I ovaj rad je primer za već iznete tvrdnje o izuzetno skromnom naučnom doprinosu razumevanju problema oružanog nasilja LM18 koji stoji iza radova sa izuzetno obećavajućim naslovima. Naime, Miomira Kostić, u radu obima od 19 strana, oružje spominje samo na 4 mesta. Primeri koje autorica iznosi u radu, (a) o tome da se ubistva mogu izvršiti različitim sredstvima, od 'tojage' do 'otrova', (b) da je dostupnost vatrenog oružja doprinela povećanju obima nasilničkog ponašanja, (c) da nošenje oružja radi prestiža može prerasti u ubistvo, i (d) da je članstvo u 'gangovima' povezano sa dostupnošću i upotrebom vatrenog oružja, zbog kvantiteta primera, nivoa uvida, informativnosti i potencijala novog znanja koje pruža čitaocima, ne predstavljaju posebno relevantan naučni doprinos za istraživačku temu.

Zapravo, praktično svi radovi treće kategorije primer su radova koji predstavljaju onaj nivo uvida, informativnosti, znanja i analize sadržaja i činjenica o problemu oružanog nasilja LM18 kojima laička javnost svakodnevno svedoči, koju struka svakodnevno verifikuje već nekoliko decenija, a nauka unosi u archive već više stotina godina. U daleko najvećem broju slučajeva primetno je da, i kada se u nekom radu govori konkretnije o maloletničkom nasilnom kriminalitetu i prekršajima, izostaje iole značajniji fokus na prisustvo ili ulogu oružja, ili se ono uopšte i ne spominje.

Najčešće spominjanje oružanog nasilja LM18 u istraživanjima DH nauka je u okviru istraživanja o vršnjačkom nasilju i nasilju u školama. Ova istraživanja su, kao po pravilu, anketnog tipa, što znači da se praktično celokupan korpus saznanja dobija ispitivanjem toga šta o problemu misle deca. Specifičan primer je istraživanje „Stop nasilju u školama” (Ristanović 2011) za koje je korišćena

anketa sa licima angažovanim kao obezbeđenje u osnovnim i srednjim školama u Beogradu. Međutim, iz perspektive razumevanja problema i prikupljanja relevantnih podataka o oružanom nasilju LM18, ili rizicima povezanim s oružjem, čak i u okviru teme bezbednosti u školi ili vršnjačkog nasilja, saznanji doprinosi ovih radova su vrlo mali. Na primer, u domaćoj nauci vrlo citiranom istraživanju „Nasilje u školama“ (Popadić 2009), samo se u dve rečenice spominje oružje u kontekstu Srbije, od čega je u jednom slučaju citat iz lista „Nedeljni telegraf“. Ostalo spominjanje oružja je deo teksta u fusnoti, ili se odnosi na podatak o stanju u SAD. Na žalost, ni u *follow-up*-u ovog istraživanja, „Nasilje u školama Srbije“ (Popadić, Plut&Pavlović 2014) koje je trajalo 8 godina, realizovano na celoj teritoriji Srbije i u vrlo širokoj populaciji, objavljeno na čak 270 strana, koje autori opisuju kao jedno od najobimnijih i najdugotrajnijih empirijskih istraživanja koje se bavilo nasiljem u osnovnim školama u Srbiji, autori nisu predstavili ni jedan relevantan podatak čak ni o prisutnosti oružja u školama u Srbiji!

Zvanična statistika je još jedan segment priče o nasilju LM18 koji takođe sadrži brojne probleme koji postoje kontinuirano, praktično hronično.

Profesor krivičnog procesnog prava na Pravnom fakultetu, Milan Škulić, u intervjuu za medije je istakao da statistika beleži ‘zapanjujuće’ mali stepen povratnika među maloletnicima, i da bi Srbija bila svetski šampion u suzbijanju maloletničke delinkvencije da je zvanična statistika tačna. Na žalost, umesto zvaničnih 12% ili 13%, povrat maloletnika je po Škuliću oko 80% (Politika, A. S. 2015). U intervjuu za nedeljnik „Vreme“, direktorka Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja Leposava Kron, takođe je naglasila da ni policijska ni sudska statistika nisu dovoljno precizne i ažurne i da nema pouzdanih statističkih modela za praćenje stope kriminala, što je opisala kao ‘arheološki’ problem na koji najbolji statističari ukazuju decenijama. Kron je zaključila da, dok razvijene zemlje primenjuju određen statistički model, u Srbiji statistika o kriminalu nije pouzdan indikator realnog stanja (I. M. H. 2016).

Hroničan karakter problema ilustruje i to da, po zvaničnim podacima Republičkog Zavoda za statistiku Srbije, za 2020, 2021. i 2022, u gradskoj opštini Palilula (Niš), od 73 000 stanovnika, za sve tri godine nije zabeleženo ni jedno osuđeno maloletno lice, dok je u Požarevcu, koji ima 75 000 stanovnika, u istom periodu bilo 107 osuđenih maloletnih lica (Weisner 2024). Takođe, po podatku RZS-a za 2022, u 11 opština na jugu Srbije (Medveđa, Crna Trava, Niška Banja, Palilula, Gadžin Han, Svrlijig, Vranjska Banja, Bosilegrad, Vladičin Han, Preševo i Trgovište), sa ukupno malo više od 147 000 stanovnika, ni za godinu dana ni jedno maloletno lice nije osuđeno ni za jednu vrstu krivičnog dela, na primer, za nanošenje lakih telesnih povreda, seksualni delikt, preprodaju droge, krađu, uništavanje tuđe imovine... (Ibid). Ili je možda ovih osuda bilo, samo u zvaničnoj statistici one nisu prikazane. Zbog ovih problema i istraživači koji u radovima nekritički koriste zvanične podatke RZS, bez dodatnog monitoringa, analize i verifikacije, najverovatnije donose neutemeljene zaključne o tokovima i stanju nasilnih prekršaja i kriminala LM18 na nacionalnom nivou.

Zaključci i diskusija

Slika o potpunoj marginalizaciji problema oružanog nasilja LM18 u domaćoj DH nauci je još jasnija kada se dodatno posmatra i status delinkvencije i opšteg kriminala i nasilja koje čine maloletnih lica, jer, ne samo da dinamika razvoja problema oružanog nasilja LM18 raste i usložnjava se znatno brže od ulaganja napora i rasta interesovanja istraživača da se ovim problemom bave, već je to slučaj i sa brojnim drugim vrstama i oblicima maloletničkog kriminala i nasilja.

Verovatno prvo takvo uočavanje problematičnog odnosa, nakon 2001. god, možemo pronaći u kritičkim komentarima Milane Ljubičić o tome da nakon 80-tih u domaćim sociološkim istraživanjima u 'potpunosti zamire interes' za problem maloletničke delinkvencije i da „nisu preduzimani istraživački naponi koji bi bacili svetlo na potencijalne uzroke maloletničke delinkvencije, već se ostalo na razini hipotetičkih spekulacija.“ (2006, str. 591). Slađana Đurić je u hrestomatiji „Bezbednosni rizici u školama – modeli otkrivanja i reagovanja“ (2007) iznela uvid da u domaćoj naučnoj literaturi skoro da ne postoji ozbiljniji pokušaj zasnivanja teorijskog pristupa relevantnog za pitanja bezbednosti u školama, čemu posredno svedoči popis jedinica literature u hrestomatiji od 1 232 izvora, ali samo sa jednim naslovom na srpskom jeziku, i to o znatno široj temi – bezbednosti u lokalnoj zajednici. Na jedan specifičan deo problema je ukazao i Ljubomir Prelić, zamenik Republičkog javnog tužioca i član Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima: „...naglašavam da nema podataka niti statistike o krivičnim delima vršenim isključivo među vršnjacima, dakle prema maloletnicima.“ (2012, str. 28). Istražujući slučajeve porodičnog nasilja koje su učinila maloletna lica, Ana Batričević i Vera Stanković (2015) došle su do zaključka da ova vrsta nasilja i dalje važi za nedovoljno istražen problem kome u stručnoj literaturi iz oblasti kriminologije, maloletničkog krivičnog prava, maloletničke delinkvencije, penologije i socijalne patologije nije posvećeno dovoljno pažnje, opisujući ga i kao 'tabu temu'. U analizi radova o vršnjačkom nasilju, Maša Đurišić ukazuje na to da se najveći broj radova bavi njegovim teorijskim aspektima i da je primetan nedostatak radova koji se bave kompetentnošću nastavnika za rad na problemu ovog nasilja (2015). Potvrdu toga da problem postoji i u istraživanju drugih tema nalazimo u sledećem slučaju: „Sve izraženija povezanost maloletnika sa krivičnim delima narko-kriminala predstavlja problem sa kojim se već duže vreme suočava naše društvo. Međutim, i pored toga, neznan je broj publikacija koje se bave ovako delikatnom oblašću.“ (Lajić, Didanović 2022, str. 22).

Jedan od najrečitijih i najilustrativnijih kritičkih opisa situacije predstavio je Đorđe Ignjatović ukazujući na to da „U radovima iz oblasti krivičnih nauka, bilo da su njihovi autori početnici ili poznati istraživači, već na prvi pogled može se zapaziti ignorisanje dragocenih podataka o kriminalitetu koje sadrže

pravosudne statistike. Ako se to u izvesnom smislu može razumeti kada se radi o tekstovima iz oblasti krivičnog prava (iako bi i oni bili sadržajni kada bi npr. izlaganje o nekoj grupi krivičnih dela ili pojedinačnoj inkriminaciji bilo obogaćeno podacima koliko je takvih ponašanja zabeleženo poslednjih godina, ko su učinioci, koliko je trajao postupak i koje sankcije su izrečene tim licima) takva praksa je neprihvatljiva naročito kada se radi o kriminalološkim delima. Ako ni zbog čega, ono stoga što se ne radi o sholastici već o nauci o realnim pojavama koja nikako ne može ignorisati numeričke podatke o kriminalitetu i njegovoj kontroli. Objašnjenje navedene prakse krije se u neznanju – najveći broj onih koji sebe smatraju kriminolozima ne poseduju ni elementarne predstave ne samo o tome koji se sve podaci mogu naći u bazama podataka pravosudne statistike, nego oni ne mogu da protumače ni fakte koji su publikovani u opštim presecima – biltenima koji se redovno izdaju i poslednjih godina dostupni su svakom građaninu koji poseduje internet priključak. Samo neznanje nije najveći problem – postoji još jedan razlog koji još više kumuje navedenom stanju. To je odsustvo želje da se zađe u ovu materiju i pronikne u njenu problematiku. Takav zahvat ne može se izvesti u vidu ‘skraćениh kurseva’ ili prelistavanjem informacija na Wikipediji.” (Ignjatović 2014).

Već je u ranijem delu rada opisana takođe i vrlo problematična uloga zvanične statistike.

Opšti zaključak je da su u Srbiji naučni radovi o problemu veze LM18 sa oružanim nasiljem izuzetno retki, a radovi o maloletničkom kriminalu i vršnjačkom nasilju su u najvećem broju bez značajnijeg doprinosa za razumevanje problema dece i mladih i oružja, odnosno njihova informativnost je na nivou prosečnog novinskog članka. Čak se upravo informacije iz medija koriste kao najvažnija, suštinska i jedina naučna ili činjenična građa.

Primetno je, međutim, da jedan broj naučnih radnika ambiciozno objavljuje radove o prevenciji nasilja i kriminala LM18 u Srbiji, i to čine bez analize i kritičkog odnosa prema problemu relevantnosti i pouzdanih statističkih podataka, ili posedovanja rezultata empirijskih istraživanja.

Iako se ovaj rad ne bavi analizom kvaliteta dosadašnjih istraživanja, u radu je indirektno iskazana osnovana sumnja u domet i kvalitet jednog značajnog broja dosadašnjih istraživanja koja su se bavila temama nasilja LM18 u Srbiji, što otvara još jedno vrlo važno pitanje – kakvu benefit laička, stručna i naučna javnost u Srbiji imaju od dosadašnjih DH istraživanja o ovom problemu.

Ovakvo stanje u domaćoj nauci uzrok je raznih posledica: nepoznavanja faktičkog stanja i nerazumevanja problema, nepostojanja naučne literature neophodne za obrazovanje i obuku teoretičara i praktičara raznih struka i nauka, nepostojanja nacionalnih strateških dokumenata i javne politike zasnovanih na relevantnim, pravovremenim, sveobuhvatnim i pouzdanim činjenicama, što, sve zajedno, onemogućava razvoj same struke i nauke, kao i razvoj utemeljenih preventivnih programa i sistemskog i uspešnog pristupa ovom specifičnom, i sve prisutnijem, ali i sve težem društvenom problemu.

Rezultati ovog rada ukazuju na to da postoji velika nezainteresovanost, nespremnost i nemoć naučne zajednice, ali i nemogućnost celog društva u Srbiji, da istraži problem i artikuliše adekvatne socijalne, obrazovne, bezbednosne i druge javne politike i aktivnosti koje bi prevenirale uznemirujući trend porasta oružanog nasilja i kriminala LM18. Hronično odsustvo sveobuhvatnih, sistematskih, relevantnih i pouzdanih istraživanja ostavlja ključne posledice na (ne) razumevanje problema, procene rizika i predviđanje tokova, i to može biti jedan od razloga porasta oružanog nasilja LM18. U tom kontekstu može se posmatrati i dosadašnji kolaps sistema u odgovoru na prevenciju oružanog nasilja LM18, kao i na masovna ubistava koja su se u Srbiji desila u maju 2023. god.

Izvori

- Batričević, Ana. Stanković, Vera. 2015. *Maloletnici kao učinioci porodičnog nasilja nad roditeljima: zastupljenost, karakteristike i državna reakcija*. U: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, 333–347. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja,
- Dr Milan Jovanović Batut. 2023. *Rezultati istraživanja ponašanja u vezi sa zdravljem dece školskog uzrasta u Republici Srbiji 2022. godine*. Gudelj Rakić, J. & Kilibarda, B. (ur.) Beograd: Institut za javno zdravlje Srbije. [Internet]. <https://www.batut.org.rs/download/publikacije/IstrazivanjeHBSC2022.pdf>.
- Bulatović, Aleksandra. 2015. Učešće maloletnika u aktivnostima organizovanih kriminalnih grupa. U: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, 377–385. Stevanović, I. (ur.) Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. [Internet]. https://www.iksi.ac.rs/izdanja/maloletnici_kao_ucinioci_i_zrtve_krivičnih_dela_i_prekršaja.pdf
- Čopić, Sanja, Bogičević, Dragana. 2024. *Maloletnička ubistva u Beogradu: kriminološke karakteristike i kaznena politika*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju [Internet]. https://rfasper.fasper.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/5640/bitstream_11723.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Delibašić, Milana Đ. 2016. *Prevenција nasilja kao metod institucionalnog tretmana maloletnih prestupnika*. Beograd: Fakultet političkih nauka. Doktorska disertacija. [Internet]. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/9426/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y>.
- Dinić, Bojana, Sokolovska, Vanja. 2024. Individualni i kontekstualni činioci nošenja oružja i napada oružjem u školi među srednjoškolicima u Srbiji. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 56, broj 1, jun 2024, 141–161. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Đurić, Slađana (ur.) 2007. *Bezbednosni rizici u školama – modeli otkrivanja i reagovanja*. Beograd: Fakultet bezbednosti.
- Đurišić, Maša M. 2015. Vršnjačko nasilje u Srbiji iz ugla istraživača – implikacije za buduća istraživanja. *Istraživanja u pedagogiji*, 5(2), 84–95. [Internet]. <https://doi.org/10.17810/2015.18>.

- Grmuša, Adrijana T. 2022. Vršnjačko nasilje kao bezbednosni rizik u srednjim školama. Beograd: Fakultet bezbednosti. Doktorska disertacija.
- Hughson, Marina. 2015. Prilog razumevanju nasilja maloletnika u Srbiji: perspektiva kritičkih studija muškaraca i maskuliniteta. U: *Maloletnici kao učinioci i žrtvekrivičnih dela i prekršaja*, 191–203. Stevanović, I. (ur). Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Ignjatović, Đorđe. 2014. *Stanje i tendencije kriminaliteta maloletnika u Srbiji*. vol. 5, br. 2, 173–195. Beograd, Crimen.
- Igrački, Jasmina. 2024. *Uzroci, posledice i prevencija vršnjačkog nasilja*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. [Internet]. http://institutecs.rs/1056/1/igra%C4%8Dki_2024.pdf.
- Janković, Ivana. 2023. *Nasilje u adolescentskim partnerskim vezama*. Niš: Filozofski fakultet.
- Jovanović – Kranjec, Milena. 2015. Karakteristike i oblici prestupničkog ponašanja učenika srednje škole u jugoistočnoj Srbiji. Niš: Filozofski fakultet. Doktorska disertacija.
- Kešetović, Želimir. 2012. Problemi identifikacije i klasifikacije bezbednosnih rizika u školama. U: *Bezbednosni rizici u obrazovno-vaspitnim ustanovama*. Popović-Čitić, B., Đurić, S., Kešetović, Ž. (ur.). Beograd: Fakultet bezbednosti.
- Koalicija prEUgovor 2024 Vatreno oružje u Srbiji, infografik. [Internet]. <https://preugovor.org/Infografici/1882/Vatreno-oruzje-u-Srbiji-Siroko-rasprostranjen.shtml>.
- Kostić, Miomira. 2014. Kriminološka obeležja maloletničkog homicida. U: *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*. 171–191. Niš: Pravni fakultet.
- Kron, Leposava. (ur.) 2010. *Nasilnički kriminal: etiologija, fenomenologija, prevencija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Lajić, Oliver. Didanović, Ana. 2022. Maloletnički narko-kriminal u Srbiji – stanje i kretanje. U: *Bezbednost*. Beograd, 64(3), 22–45. [Internet]. <https://doi.org/10.5937/bezbednost2203022L>.
- Ljubičić, Milana. 2006. Kretanje maloletničkog prestupništva u Srbiji u periodu 1980 – 2004. *Sociološki pregled*, vol. XD, no. 4, 591–613. [Internet]. <https://doi.org/10.5937/socpreg0604589L>.
- Marković, Darko M. Marković, Darija, M. 2022. Razumevanje faktora koji podstiču regrutovanje dece vojnika. U: *Nasilje i deca*. Zirojević, M. (ur). Beograd: Institut za uporedno pravo.
- Nikolić-Ristanović, V. (ur.) 2016. *Delinkvencija i viktimizacija maloletnih lica u Srbiji – rezultati međunarodne ankete samoprijavlivanjem delinkvencije*. Beograd: Prometej.
- Nikolov, Jelena. Simović, Milica. 2024. Sagledavanje problema maloletničke delinkvencije – izazovi i prevencija. U: *Delinkvencija dece i maloletnika: prevencija i društvena reakcija*. Kovačević, M, Čopić, S. (ur.) Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Politika, A. S. 2015. *Kad deca biju*. 24. avgust 2015.
- Popadić, Dragan. 2009. *Nasilje u školama*. Beograd: UNICEF.
- Popadić, Dragan. Plut, Dijana. Pavlović, Zoran. 2014. *Nasilje u školama u Srbiji*. Beograd: Institut za psihologiju.
- Popović-Čitić, Branislava. Đurić, Slađana. Kešetović, Želimir (ur.) 2012. *Bezbednosni rizici u obrazovno-vaspitnim ustanovama*. Beograd: Fakultet bezbednosti.

- Prelić, Ljubomir. 2012. „Uzroci povećanja vršnjačkog nasilja među maloletnicima”. U: *Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji* 28–40. Ivana Stevanović (ur.) Beograd: Centar za prava deteta.
- Rad javnih tužilaštva na suzbijanju kriminaliteta i zaštiti ustavnosti i zakonitosti u 2023. godini*. 2024. Beograd: Vrhovno javno tužilaštvo. [Internet]. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/izvestaji/14_saziv/Izvestaj%20o%20radu%20javnih%20tuzilastava%202023.pdf.
- Radulović, Ljiljana. 2010. Politika suzbijanja maloletničkog kriminaliteta sa elementima nasilja. U: *Nasilnički kriminal: etiologija, fenomenologija, prevencija*. Kron, Leposava (ur.) Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Ristanović, Svetlana. 2011. *Stop nasilju u školama*. Beograd: Heraedu.
- Rowhani-Rahbar, A. & Schleimer, J.P. 2022. Gun Violence Epidemiology. U: Ahrens, W. & Pigeot, I. (ur.) *Handbook of Epidemiology*. New York: Springer. [Internet]. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6625-3_77-1.
- Stevanović, Ivana. Pavićević, Olivera. 2015. Rizična ponašanja dece i mladih – rizik i otpornost. U: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja* 293 – 308. Stevanović, I. (ur.) Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Sokolovska, Vanja. Dinić, Bojana. Marinković, Dušan. 2015. Nasilništvo i viktimizacija kod učenika srednjih škola – efekti perioda ispitivanja, pola, razreda i uspeha. *Teme*, 39(2), 617–630. Niš: Univerzitet u Nišu.
- Tadić, Violeta M. 2023. Školska klima i prosocijalno ponašanje kao faktori bezbednosti u srednjim školama. Beograd: Fakultet bezbednosti. Doktorska disertacija.
- Vreme. I. M. H. 2016. *Nasilje, destrukcija i sadizam kao svakodnevica*. 11. avgust 2016.
- Weisner Aleksandar. 2017. Primarna i sekundarna prevencija oružanog nasilja adolescenata u Srbiji. Beograd: Evropski centar za mir i razvoj. Doktorska disertacija.
- Weisner Aleksandar. 2024. *Militarizacija detinjstva i oružano nasilje adolescenata*. Novi Sad: Centar za proučavanje društvenog razvoja&Škola bez nasilja.
- Wilson R.F., Fortson B.L., Zhou H., et al. 2023. Trends in Homicide Rates for US Children Aged 0 to 17 Years, 1999 to 2020. *JAMA Pediatr*. 177(2):187–197. [Internet]. doi:10.1001/jamapediatrics.2022.4940.
- Žunić-Pavlović, Vesna. Kovačević-Lepojević, Marina. 2010. *Prevencija i tretman poremećaja ponašanja*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Žunić-Pavlović, Vesna. Pavlović, Miroslav. Kaljača, Svetlana. 2018. Nasilno ponašanje učenika prema nastavnicima u srednjoj školi. *Nastava i vaspitanje*, 2018, 67(3), 489–505. Beograd: Pedagoško društvo Srbije.

Aleksandar Weisner

The Status of Juvenile Armed Violence as a Research Topic in Social Sciences and Humanities Studies in Serbia (2001–2024)

Abstract: The central question of this paper is to what extent and in what way the social and human sciences in Serbia address the issue of armed violence committed by minors as a research question or topic. The subject of analysis includes numerous domestic independent studies that have investigated this issue from 2020 to 2024, presented chronologically. By examining these studies—their quantity, findings, and through the final analysis presented in this paper—it is possible to form a comprehensive picture of the current state and to draw general conclusions about the benefits that the lay public, professionals, and the academic community in Serbia derive from domestic research in terms of understanding, preventing, and resolving the problem of adolescent armed violence. This, in turn, reflects the broader societal attitude toward the issue of juvenile armed crime and violence.

Key words: *weapons, violence, minors, SH science.*

Primljeno: 29. 04. 2025.

Odobreno: 29. 05. 2025.